

GLOSA

Přisedící a zásada zákonného soudce v českém právním řádu

Vladimír Lajsek*

Abstrakt: Hlavním cílem dané práce je objasnit, zda vedle zásady zákonného soudce existuje také požadavek na zákonného přisedícího, a dále jestli je tento princip v českém právním řádu případně dostatečně naplněn. Nejprve je stručně rozebírána zásada zákonného soudce. Následně se řeší otázka přiřazování přisedících k projednávání jednotlivých věcí, kdy je poukazováno na nedostatečné mechanismy v rozvrzích práce některých soudů. Na jejich základě je totiž možné nejen přisedící nahodile vybírat, ale někdy také měnit. Dále se práce věnuje analýze judikaturních rozhodnutí k otázkám zákonného přisedícího. Konkrétně se jedná o rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 21. 5. 2009, sp. zn. 21 Cdo 1542/2008, jenž se týká otázky vyřazení přisedících pro podjatost. Dále jde o nálezy Ústavního soudu ze dne 3. 8. 2016, sp. zn. II. ÚS 2430/15 a ze dne 6. 9. 2016, sp. zn. II. ÚS 3383/14, jež se zabývají způsobem tvorby rozvrhů práce a výběru přisedících. Všechna tato rozhodnutí jsou podrobena kritice. Je nabídnuto taktéž přehledové komparativní srovnání zajištění zásady zákonného přisedícího v Rakousku a Německu. V závěru je konstatováno, že zásada zákonného přisedícího v českém právním řádu dostatečně naplňována není, přičemž je doporučena změna rozhodovací praxe soudů a dodržování zásad pro sestavování rozvrhů práce.

Klíčová slova: přisedící, zásada zákonného soudce, právo na spravedlivý proces

Úvod

Téma laického prvku v justici je dlouhodobě předmětem odborné diskuse. V té vyvstává mnoho otázek, jež se dosud nepodařilo zcela uspokojivě zodpovědět. Často se řeší výhody a nevýhody tohoto institutu. Rovněž to, jestli má být i nadále zachován, nebo zdali není vhodnější jej zrušit. S ohledem na to, že je nyní ze strany Ministerstva spravedlnosti zvažováno omezení institutu přisedících v českém právním řádu, se současně jedná o téma vysoce aktuální.

Laický prvek se do soudnictví na našem území dostal do právního řádu v rámci liberalizačních snah během revoluce v roce 1848. Do roku 1850 na daném území platil Zákoník o zločinech a těžkých policejních přestupcích. Ten byl založen na zásadě inkvizičního procesu, která vycházela z dob feudalismu a absolutismu. V rámci revoluce v roce 1848 se však kontrola soudnictvím prostřednictvím lidu stala jedním z požadavků demokratických sil.¹ Právě zavedením laického prvku měla být tato kontrola zajištěna.²

* Mgr. Vladimír Lajsek, Právnická fakulta Univerzity Karlovy, E-mail: lajsekv@prf.cuni.cz. Tento příspěvek byl vypracován v rámci projektu SVV 260359 na Právnické fakultě Univerzity Karlovy s názvem *Právní aspekty vlivu institucionálních proměn na princip dělby moci na národní, mezinárodní a nadnárodní úrovni*.

1 KÜHN, Zdeněk. Laický prvek v justici – archaismus v 21. století nepotřebný? In: *Jiné právo* [online]. 3. 10. 2008 [cit. 2019-04-15]. Dostupné z: <<http://jinepravo.blogspot.com/2008/10/laick-prvek-v-justici-archaismus-v-21.html>>.

2 VLČEK, Eduard. *Dějiny trestního práva v českých zemích a v Československu*. 3. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2006, s. 56.

V současnosti je laický prvek v české justici užíván ve formě přísedících. Tedy osob podílejících se spolu se soudcem profesionálním na rozhodování, a to v civilním řízení v první instanci v pracovních věcech.³ Dále potom v trestních věcech u okresních soudů v řízeních o trestných činech, za něž zákon stanoví horní hranici trestu odnětí svobody převyšující pět let a u krajských soudů v řízeních v prvním stupni.⁴

Odborný zájem teoretiků se doposud zaměřoval především na otázky zásady zákonného soudu a soudce. Tento princip je tedy díky tomu již poměrně obsáhle rozpracován. O poznání méně řešenou otázkou však byla problematika zákonného přísedícího. Hlavním cílem této práce tak bude rozřešení problému, zda taková zásada vůbec existuje. V kladném případě pak bude vedlejším cílem analýza stavu s hlavním důrazem na ověření, jestli je takový princip vůbec ráděně a dostatečně v českém právním řádu naplněn.

Tématem se sice již dříve řada teoretiků i praktiků zabývala. Otázku řešil opakovaně i Nejvyšší soud a Ústavní soud. Žádná z tuzemských prací se však tématem nezabývá opravdu komplexně a v celé šíři problémů. Omezují se buď jen na problémy dílčí, nebo pouze z hlediska zkušeností s institutem v daném odvětví. Role přísedících by však neměla být brána na lehkou váhu, neboť se spolupodílejí na rozhodování o právech a povinnostech občanů, či o otázkách jejich viny a trestu.

1. Stručně k zásadě zákonného soudce

V právním státě představuje zásada zákonného soudce jednu z dalších garancí vymezujících postavení soudní moci a významnou systémovou pojistku zaručující nezávislost justice.⁵ Je garancí pevného výběru soudce natolik, aby se předešlo domněnkám o možném účelovém dosazení,⁶ podjatosti, nespravedlnosti či nadržování některé ze stran. Nezávislost justice a právní jistota v právním státu žádá jednoznačnost regulí pro primární přidělení i následující přerozdělení věcí, používaných v každém jednotlivém případě. Dále požaduje též zřejmé záruky, jež zabezpečí objektivitu s transparentností, a především zamezí jakémukoliv zdání svévole při rozdělování případů jednotlivým soudcům.⁷ Současně se zajišťuje stabilita obsazení soudu tehdy, kdy se má opětovně rozhodovat poté, co nadřízený soud zrušil předchozí rozhodnutí a vrátil jej k dalšímu řízení.⁸ Díky zásadě zákonného soudce rovněž nelze procesně docílit možné změny již vydaného rozhodnutí ve prospěch některé ze stran tak, že by byla věc předána jinému soudci či senátu. Obzvlášť tehdy, pokud byli povoláni k projednání platným rozvrhem práce.⁹ Celá zásada je zakotvena v čl. 38 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, podle něhož nikdo nesmí být odňat svému zákonnému soudci, přičemž příslušnost soudu i soudce je stanovena zákonem. Zákonem má však být dále stanoveno, zda o věci rozhodne samosoudce nebo senát, popřípadě jestli bude senát složen jen ze soudců, nebo i přísedících.¹⁰

³ Srov. ust. § 36a odst. 1 písm. a) o. s. ř. ve spoj. s ust. § 35 odst. 2 zákona č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích), ve znění pozdějších předpisů (dále jen „z. s. s.“).

⁴ Srov. ust. § 2 odst. 9 ve spoj. s ust. § 314a odst. 1 a *contrario* tr. ř. a s ust. § 35 odst. 2 z. s. s., popřípadě ust. § 31 odst. 2 písm. a) z. s. s.

⁵ Např. náleží Ústavního soudu ze dne 22. 2. 1996, sp. zn. III. ÚS 232/95; náleží Ústavního soudu ze dne 29. 5. 1997, sp. zn. III. ÚS 230/96 a náleží Ústavního soudu ze dne 3. 8. 2016, sp. zn. II. ÚS 2430/15.

⁶ Náleží Ústavního soudu ze dne 30. 4. 2008, sp. zn. III. ÚS 2853/07; náleží Ústavního soudu ze dne 7. září 2009, sp. zn. I. ÚS 1922/09.

⁷ Srov. rozsudek ESPL ze dne 5. 10. 2010 ve věci *DMD GROUP, a. s., proti Slovensku*, stížnost č. 19334/03.

⁸ Náleží Ústavního soudu ze dne 1. 12. 2015, sp. zn. II. ÚS 2766/14.

⁹ Náleží Ústavního soudu ze dne 20. 10. 1999, sp. zn. I. ÚS 476/97.

¹⁰ Náleží Ústavního soudu ze dne 15. 6. 2016, sp. zn. I. ÚS 2769/15.

Zákonným soudcem je ten, který je na základě zákona určen k projednání a rozhodnutí věci. Nejprve je vždy určen konkrétní soud. Děje se tak na základě věcné, místní a funkční příslušnosti,¹¹ jež jsou dány procesními předpisy. Právo na zákonného soudce není vyčerpáno jen příslušností soudu a jeho konkrétním obsazením, ale i přidělováním soudní agendy na základě předem určených pravidel.¹² Pokud by ve věci rozhodl jiný soudce, jednalo by se o důvod pro zrušení takového rozhodnutí v odvolacím řízení,¹³ popřípadě v řízení o žalobě pro zmatečnost.¹⁴ K dané vadě se přihlíží rovněž v dovolacím řízení.¹⁵ Jádrem teze zákonného soudce dále je, že složení soudu a pravidla jeho selekce pro konkrétní případ nesmějí být nahodilá či libovolná.¹⁶ Z praktického hlediska však není možné, aby zákon přímo stanovil osobu nebo osoby, jež mají věc rozhodovat.¹⁷ V zájmu objektivitě však musejí být stanoveny alespoň zákonem dané regule.¹⁸ Zákonnou realizací práva na zákonného soudce je tak mimo procesních předpisů z. s. s.¹⁹ Stanoví např. způsob, jakým mají být jednotlivé kauzy roztrženy mezi soudní oddělení, což je chápáno jako dotvoření garance zákonného soudce,²⁰ z něhož vyplývá požadavek na předvídatelnost a transparentnost obsazení soudu pro účastníky řízení.²¹ Vše pevně určuje rozvrh práce daného soudu.²² Ten také podle zákona dále určuje, kteří konkrétní soudci a přísedící budou jmenovitě²³ v těchto soudních odděleních působit,²⁴ a to včetně zastupování.²⁵ Ústavní soud takový přístup připustil i přesto, že samotné přidělování věcí je založeno podzákonným předpisem.²⁶ Rozvrh práce vydává na období kalendářního roku předseda soudu po projednání s příslušnou soudcovskou radou. Musí být vydán nejpozději do konce předchozího kalendářního roku. V průběhu kalendářního roku může předseda soudu po projednání s příslušnou soudcovskou radou rozvrh práce změnit, jen jestliže to vyžaduje potřeba

11 ŠÍP, Josef. Právo na zákonného soudce při přidělování přísedících (ve světle nedávného rozhodnutí Ústavního soudu II. ÚS 2430/15). *Právo a bezpečnost*. 2016, roč. 3, č. 2, s. 110; ODEHNALOVÁ, Jana. Laický prvek v soudním procesu a některé ústavněprávní aspekty. *Právní rozhledy*. 2011, roč. 19, č. 14, s. 518.

12 Nález Ústavního soudu ze dne 27. 5. 2004, sp. zn. IV. ÚS 307/03.

13 Ust. § 219a odst. 1 písm. a) o. s. ř., popřípadě ust. § 246, odst. 2 tr. řádu.

14 Ust. § 229 odst. 1 písm. f) o. s. ř., respektive ust. § 265 b, odst. 1 písm. a) tr. řádu.

15 Ust. § 242 odst. 3 o. s. ř.

16 Nález Ústavního soudu ze dne 17. 12. 1998, sp. zn. III. ÚS 200/98.

17 ŠÍP, Josef. *Právo na zákonného soudce při přidělování přísedících (ve světle nedávného rozhodnutí Ústavního soudu II. ÚS 2430/15)*, s. 110.

18 WINTEROVÁ, Alena a kol. *Civilní právo procesní. 1. díl. 9. vydání*. Praha: Leges, 2018, s. 64.

19 ŠÍP, Josef. *Právo na zákonného soudce při přidělování přísedících (ve světle nedávného rozhodnutí Ústavního soudu II. ÚS 2430/15)*, s. 110.

20 KLÍMA, Karel a kol. *Komentář k Ústavě a Listině. 1. díl. 2. vydání*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009, s. 1361; ODEHNALOVÁ, Jana. *Laický prvek v soudním procesu a některé ústavněprávní aspekty*, s. 518.

21 Nález Ústavního soudu ze dne 17. 12. 1998, sp. zn. III. ÚS 200/98.

22 KOCOUREK, Jiří. *Zákon o soudech a soudcích: Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 99; PROUZA, Daniel – HÁJEK, Michal. Laický prvek při soudním rozhodování v trestních věcech aneb přísedící ano či ne? *Trestněprávní revue*. 2010, roč. 9, č. 7, s. 205.

23 Rozvrh práce mimo jmen soudců a přísedících také výslovně určuje, kteří konkrétní asistenti soudců, vyšší soudní úředníci, soudní tajemníci a vykonavatelé budou působit v jednotlivých soudních odděleních. Srov. ust. § 42 odst. 1 písm. a) z. s. s.

24 Ust. § 40 an. z. s. s. Dále srov. ŠÍP, Josef. *Právo na zákonného soudce při přidělování přísedících (ve světle nedávného rozhodnutí Ústavního soudu II. ÚS 2430/15)*, s. 110 či ODEHNALOVÁ, Jana. *Laický prvek v soudním procesu a některé ústavněprávní aspekty*, s. 518.

25 Ust. § 42 odst. 1 písm. d), popřípadě též ust. § 44 z. s. s. a dále textace ust. § 1 odst. 2 instrukce Ministerstva spravedlnosti č. 1/2002 ze dne 3. 12. 2001, č. j. 505/2001-Org., kterou se vydává vnitřní a kancelářský řád pro okresní, krajské a vrchní soudy, ve znění pozdějších změn. Stojí ovšem za povšimnutí, že zastupování je řešeno jenom v případě soudců. To může představovat nedostatek, jak bude uvedeno dále.

26 Nález Ústavního soudu ze dne 15. 6. 2016, sp. zn. I. ÚS 2769/15. Lze se ale ptát, jestli je rozvrh práce vůbec předpisem právním. Z důvodu absence obecně závazné povahy je třeba přiklonit se spíše k závěru, že se jedná o interní instrukci.

nového rozdělení prací u soudu.²⁷ Pravidla obsažená v rozvrhu práce musejí být dále obecná, neutrální, transparentní a zaručující nemožnost zneužití.²⁸ Tomu je napomáháno mj. veřejnou přístupností rozvrhu práce.²⁹ Každé podání je potom podatelnou postupováno dle druhu a obsahu příslušnému soudnímu oddělení. Podle rozvrhu práce je následně přiděleno určitému soudnímu senátu dle jeho specializace.³⁰ Jelikož je hlas soudce a předsedícího při rozhodování stejný,³¹ musejí se výše uvedená pravidla nutně vztahovat i na předsedící.³² Dokonce i Ústavní soud konstatoval nezbytnost zaručení práva na zákonného předsedícího, které se nevyčerpává jen vymezením příslušnosti a obsazením soudu.³³

2. Otázka zákonného předsedícího

Lze mít za to, že rozvrhy práce týkající se soudců výše uvedené zásady respektují.³⁴ V případech předsedících se tak však zcela neděje. Rozvrhy práce jsou ve vztahu k předsedícím například soudy řešeny různorodě. Často totiž podrobná pravidla jejich přiřazování blíže neurčují.³⁵ V praxi bývá stanovena např. jedna skupina pro civilní řízení a druhá pro trestní. Jindy jsou předsedící rozčleněni do skupin a přiřazeni pro celá soudní oddělení. Konkrétního předsedícího pro určitou věc si pak vybírá až předseda senátu z celé stanovené skupiny. Za takových podmínek bude mít předseda senátu jistě tendenci vybírat si předsedící, již mu nečiní potíže. Takové, kteří nejsou konfliktní a přikloní se k jeho názoru.³⁶ Předsedícího, s nímž podobné zkušenosti nemá, si příště nejspíše nevybere.³⁷ Naopak se zase může předsedící z obav, aby byl obsazen pro jinou věc i příště, raději klonit k názoru profesionálního

²⁷ Ust. § 41 odst. 2 z. s. s.

²⁸ Nález Ústavního soudu ze dne 15. 6. 2016, sp. zn. I. ÚS 2769/15.

²⁹ Srov. ust. § 41 odst. 3 z. s. s.

³⁰ KLÍMA, Karel a kol. *Komentář k Ústavě a Listině. 1. díl.*, s. 1360; ODEHNALOVÁ, Jana. *Laický prvek v soudním procesu a některé ústavněprávní aspekty*, s. 518.

³¹ Pro civilní řízení je v ust. § 36 odst. 1 věte druhá o. s. ř. jasně stanoveno, že všichni členové senátu jsou si při rozhodování rovni. O něco komplikovanější situace panuje v řízení trestním. Hlas předsedícího má sice stejnou váhu jako hlas soudce i zde. K tomu srov. např. JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo procesní*. 5. vydání. Praha: Leges, 2018, s. 463. Problémem však je, že tato skutečnost není nikde v tr. ř. explicitně stanovena. Pravidlo lze dovozovat z ust. § 127 odst. 2 věty první tr. ř. Zde se totiž uvádí, že při hlasování rozhoduje většina hlasů. Není však zcela jasné, jestli hlasy jednotlivých členů senátu nemají rozdílnou váhu. Pokud se ovšem dále podle ust. § 127 odst. 2 a 3 jednotlivé hlasy sčítají, přičemž není vyjádřena žádná preference některého z hlasů před jinými, pak by měly mít všechny hlasy logicky stejnou hodnotu. Lze se však domnívat, že takto nejasně nastavený systém není zcela šťastný. Úprava v tr. ř. skoro působí dojmem, že bylo na výslovné stanovení váhy hlasu v soudním senátu opomenuto. Daleko příznivější by jistě bylo, pokud by se tento nedostatek doplnil, aby se přešlo případným výkladovým problémům.

³² ODEHNALOVÁ, Jana. *Laický prvek v soudním procesu a některé ústavněprávní aspekty*, s. 518. Tuto úvahu již navíc autor zmiňoval i ve své dřívější práci. Srov. LAJSEK, Vladimír. *Účast laických soudců při rozhodování jako překážka spravedlivého procesu? In: GÁBRIŠ, Tomáš. *Sudcovské rozhodování. Záruky a překážky spravedlivého procesu*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2018, s. 189.*

³³ Nález Ústavního soudu ze dne 18. 10. 2001, sp. zn. III. ÚS 29/01.

³⁴ Stejného názoru je i Jana Odehnalová. Srov. ODEHNALOVÁ, Jana. *Laický prvek v soudním procesu a některé ústavněprávní aspekty*, s. 518.

³⁵ LAJSEK, Vladimír. *Účast laických soudců při rozhodování jako překážka spravedlivého procesu?*, s. 189–190.

³⁶ Zdeněk Koudelka ve své práci popisuje ještě další rozměr celého systému: „Znal jsem docenta sociologie Jaroslava Nevoránka, který byl zvolen předsedícím na dvou soudech a k jednomu nebyl jako předsedící přizván. Když se tázal na soudu, jak je to možné, odpovědi mu bylo, že je to věc předsedů senátů a záleží na nich, koho si vyberou. Byl to hodný člověk, a nikdy byl předsedům senátů problém nedělat. Ovšem zřejmě je odpuzovalo to, že je docent sociologie. Báli se, že by jim do toho mluvil.“ Viz KOUDELKA, Zdeněk. *Předsedící a právo na zákonného soudce. Právo a bezpečnost*. 2016, roč. 3, č. 2, s. 126.

³⁷ ODEHNALOVÁ, Jana. *Laický prvek v soudním procesu a některé ústavněprávní aspekty*, s. 518; KOUDELKA, Zdeněk. *Předsedící a právo na zákonného soudce*, s. 517; MAREK, Tomáš. *K otázce laického prvku v justici. Trestněprávní revue*. 2012, roč. 11, č. 7–8, s. 169.

soudce.³⁸ Nadto zcela volná pravidla dokonce umožňují přisedící v průběhu jednotlivých roků měnit.³⁹ To je možné zejména v civilním řízení. Soudci v takovém případě stačí po změně obsazení senátu pouze na začátku dalšího jednání sdělit obsah přednesů a provedených důkazů.⁴⁰ Můžeme se podívat nad tím, proč je taková varianta vůbec možná, neboť se v jistém směru jedná o další prolomení zásady zákonného soudce, respektive přisedícího. To platí zvláště tehdy, když tr. ř. něco podobného neumožňuje.⁴¹ Lze se dohadovat o tom, že důvodem je nejspíše praktičnost. Ani ta by ovšem neměla převážit jeden z požadavků na spravedlivý proces.

Těmito problémy se už dokonce v praxi zabývalo několik judikатурních rozhodnutí, z nichž některá lze blíže rozebrat.

2.1 Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 21. 5. 2009, sp. zn. 21 Cdo 1542/2008

V dané věci byl pracovněprávní spor o neplatnost výpovědi z pracovního poměru nejprve po zahájení řízení u Okresního soudu v Hradci Králové jakožto soudu prvního stupně přidělen soudnímu senátu 10 C. K jeho projednání došlo dne 16. 11. 2006 za účasti předsedkyně senátu JUDr. M. H. a přisedících JUDr. R. Š. a J. K. Krajský soud v Hradci Králové však posléze rozhodl o vyloučení předsedkyně senátu JUDr. M. H. z projednání a rozhodnutí tohoto sporu. Věc tak byla předána zastupujícímu soudci podle rozvrhu práce, a sice Mgr. J. R. Z žádného rozhodnutí však nevyplývalo, že by z projednávání a rozhodnutí věci byl vyloučen taktéž jakýkoli přisedící. Přesto však bylo o sporu dále jednáno před senátem složeným ze dvou jiných přisedících. Ti byli v rozvrhu práce rozčleněni jen mezi občanskoprávní a trestní úseky soudu. Dle žalované v takovém případě nebyla dodržena právě zásada zákonného soudce, což namítala v dovolacím řízení. Nejvyšší soud ve svém rozhodnutí konstatoval, že rozvrh práce blíže neurčoval rozdělení jednotlivých přisedících do konkrétních soudních oddělení. Původním zařazením věci do soudního oddělení 10 C bylo napevno stanoveno, kdo je zákonným soudcem. Tedy předseda senátu a všichni přisedící přidělení k občanskoprávnímu úseku. Jestliže bylo v příslušném soudním oddělení více přisedících, byli podle názoru Nejvyššího soudu zákonnými přisedícími všichni. Podle Nejvyššího soudu bylo tedy v pořádku, pokud věc projednal předseda senátu podle rozvrhu práce spolu s kterýmikoli přisedícími zařazenými do téhož oddělení. Ale nevalilo by dokonce ani to, jestliže by v dané věci proběhlo více soudních roků, přičemž by byl senát pokaždé obsazen jinými přisedícími z daného oddělení. V takovém případě postačí pouze splnit podmínku sdělení obsahu přednesů a provedených důkazů na počátku jednání.⁴² Dále Nejvyšší soud uvedl: „*Rozvrh práce u soudu není – jak vyplývá z výše uvedeného – pouhou normou, její povahy a jeho význam nespočívá jen ve jmenovitém určení soudců a přisedících tvořících senát, samosoudců, asistentů soudců, vyšších soudních úředníků a soudních vykonavatelů, kteří budou působit v jednotlivých soudních odděleních, ve způsobu rozdělení věcí mezi jednotlivá soudní oddělení nebo v dalších opatřeních učiněných podle ustanovení § 42 odst. 1 zákona č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přisedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích), ve znění*

³⁸ LAJSEK, Vladimír. *Účast laických soudců při rozhodování jako překážka spravedlivého procesu?*, s. 190.

³⁹ ODEHNALOVÁ, Jana. *Laický prvek v soudním procesu a některé ústavněprávní aspekty*, s. 518.

⁴⁰ Srov. ust. § 119 odst. 3 o. s. ř. Lze ovšem vyslovit domněnku, že takový postup odporuje zásadě bezprostřednosti soudního řízení.

⁴¹ Srov. ust. § 219 odst. 3 tr. ř. Princip byl navíc podepřen nálezem Ústavního soudu ze dne 27. 5. 2004 sp. zn. IV. ÚS 307/03.

⁴² Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 21. 5. 2009, sp. zn. 21 Cdo 1542/2008.

pozdějších předpisů. Prostřednictvím rozvrhu práce se ve smyslu ustanovení čl. 38 odst. 1 věty druhé Listiny základních práv a svobod a § 36 odst. 2 o. s. ř. stanoví rovněž příslušnost soudce; znamená to mimo jiné, že spor nebo jinou právní věc smí projednat a rozhodnout (jako „příslušný soudce“) jen soudce (soudci a přísedící tvořící senát nebo samosoudce) určený (k tomu povoláný) v souladu s rozvrhem práce.⁴³

K rozsudku Nejvyššího soudu je dle autorova názoru zapotřebí poněkud kritického postoje. Tento až extenzivní výklad zásady zákonného soudce totiž vyznívá dosti spekulativně. Jestliže je umožněn zcela volný výběr jedinců podílejících se na rozhodování ve věci z natolik široké skupiny, pak nelze garantovat ani podstatu této zásady, tedy zamezení libovolného dosazování takových osob. Argument o povinnosti sdělit nově obsazenému senátu obsah přednesů a provedených důkazů na počátku jednání v tomto případě nemůže obstát, protože danou vadu nikterak nezhojuje. Nejvyšší soud tak v podstatě posvětil prolomení principu uvedeného v čl. 38 odst. 1 Listiny.⁴⁴ Naplnění této zásady lze dosáhnout snad jenom v případě, že bude do ust. § 42 odst. 1 písm. d) z. s. s. zákonodárcem jasně zanesena povinnost zástupů mezi přísedícími tak, jako je tomu u soudců.⁴⁵ Z pohledu praxe se sice jedná o opatření vrcholně nevhodné, avšak za současného ponechání institutu přísedících v českém právním řádu nelze požadavkům Listiny základních práv a svobod vyhovět jinak.

2.2 Nález Ústavního soudu ze dne 3. 8. 2016, sp. zn. II. ÚS 2430/15

V tomto nálezu bylo posuzováno přidělování přísedících v trestním řízení u Krajského soudu v Brně.⁴⁶ Rozvrh práce zde stanovil, že přísedící budou přidělováni ke konkrétním věcem podle seznamu, jenž tvořil jeho přílohu. Tato příloha však sestávala pouze ze jmenového seznamu přísedících zvolených k danému soudu.⁴⁷ Rozvrh práce tak umožňoval, aby byl kterýkoli z přísedících přiřazen dle potřeby k jakémukoli senátu, nebo z něho minimálně nebylo možné zjistit, kdo a jakým způsobem přísedící do jednotlivých oddělení přiřazoval.⁴⁸ Mohlo se tedy zdát, že takový postup bude v rozporu s ust. § 42 odst. 1 písm. a) z. s. s., jenž stanoví, že působení přísedících v soudních odděleních určuje rozvrh práce.⁴⁹ Stejně tak se mohlo jednat o porušení ústavního práva na zákonného soudce podle ust. čl. 38 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, neboť senát soudu prvního stupně mohl být sestaven způsobem, který umožňoval libovolné, či dokonce účelové obsazení soudu.⁵⁰ Stěžovatel navíc namítal, že jednotlivé věci ani nebyly přidělovány na principu rotace.⁵¹

⁴³ Ibidem.

⁴⁴ Shodně též v podstatě ODEHNALOVÁ, Jana. *Laický prvek v soudním procesu a některé ústavněprávní aspekty*, s. 519.

⁴⁵ Jana Odehnalová se v tomto případě dokonce domnívá, že absence tohoto výslovného požadavku v daném ustanovení by neměla vést k libovůli ve složení senátu a manipulaci s přísedícími již nyní. Postačilo by k tomu jen uvést výslovný zákaz takového jednání do rozvrhů práce. Srov. ODEHNALOVÁ, Jana. *Laický prvek v soudním procesu a některé ústavněprávní aspekty*, s. 519.

⁴⁶ Nález Ústavního soudu ze dne 3. 8. 2016, sp. zn. II. ÚS 2430/15.

⁴⁷ Ústavní soud již dříve vyslovil, že takový přístup neporušuje ústavní pořádek. Srov. nález Ústavního soudu ze dne 23. 5. 2013, sp. zn. II. ÚS 1168/13, a v podstatě obdobně též nález Ústavního soudu ze dne 2. 6. 2011, sp. zn. II. ÚS 3213/10.

⁴⁸ KOUDELKA, Zdeněk. *Přísedící a právo na zákonného soudce*, s. 120; ŠÍP, Josef. *Právo na zákonného soudce při přidělování přísedících (ve světle nedávného rozhodnutí Ústavního soudu II. ÚS 2430/15)*, s. 114.

⁴⁹ KOUDELKA, Zdeněk. *Přísedící a právo na zákonného soudce*, s. 120.

⁵⁰ Ibidem, s. 120. Zároveň se též mohlo jednat o nedodržení pravidel stanovených výše uvedeným nálezem Ústavního soudu ze dne 27. 5. 2004, sp. zn. IV. ÚS 307/03.

⁵¹ ŠÍP, Josef. *Právo na zákonného soudce při přidělování přísedících (ve světle nedávného rozhodnutí Ústavního soudu II. ÚS 2430/15)*, s. 114.

Nejvyšší soud se s tímto důvodem v dovolacím řízení vypořádal tím, že „lze se domnívat, že Krajský soud v Brně měl v dané době vnitřní systém přidělování přísedících, ač ten nebyl v rozvrhu práce vyjádřen, podle kterého byli konkrétní přísedící určeni.“⁵² Nejvyšší soud tak tedy vadu spočívající v nedostatku předem daných transparentních pravidel pro přidělování přísedících zaznamenal, avšak nepokládal ji za akt libovůle a vadu zakládající materiální důsledky.⁵³

Ústavní soud dané věci podle všeho přikládal velkou váhu, o čemž svědčilo i nařízení veřejného jednání, k čemuž se uchýlil po více než třech letech.⁵⁴ Hlavním sporným bodem byla skutečnost, do jaké míry se uvedená obecná pravidla určená pro přidělování soudní agendy na soudech prostřednictvím ZSS a nálezů Ústavního soudu aplikují při určování jednotlivých přísedících do konkrétních senátů ze seznamu přísedících.⁵⁵ Nakonec však Ústavní soud konstatoval, že „v projednávaném případě skutečně není sporu o tom, že příslušný rozvrh práce Krajského soudu v Brně nestanovil jednoznačný postup, z něhož by bylo možné v den nápadu trestní věci stěžovatele Krajskému soudu v Brně [...] a ani v době, kdy byli konkrétní přísedící vybíráni a voláni k hlavnímu líčení, dovodit, že členy trestního senátu [...] se mají stát právě [tito] přísedící [...] a nikoliv přísedící jiní působící na tomto soudě a jmenovitě uvedení v příloze k rozvrhu práce.“⁵⁶ Dále však Ústavní soud uvádí: „[J]e třeba rozlišovat rozsah konkrétnosti určení mezi soudci a přísedícími, a to především s ohledem na rozdíly v povaze jejich funkcí. [...] Zatímco soudce je jmenován natrvalo, přísedící je volen, a to na určité období, soudce je na rozdíl od přísedícího v pracovním vztahu, v senátu je to především soudce, komu procesní předpisy ukládají povinnost vést řízení, zatímco kompetence přísedícího jsou omezeny toliko na rozhodování.“⁵⁷

Podle Ústavního soudu tedy nebyl podobný rozvrh práce v rozporu s právem na zákonného soudce, a to z povahy nižších požadavků na funkci přísedícího.⁵⁸ Nadto je dle jeho názoru třeba se na funkci přísedícího dívat také prakticky.⁵⁹ Z důvodů časových, pracovních a zdravotních je údajně nepřipustné, aby byli jednotliví přísedící vybíráni již v den nápadu věci.⁶⁰ To by totiž vedlo jen k hojněmu odročování.⁶¹ Argumentace Ústavního soudu se však nezdá být zcela přesvědčivá. Působí dojmem, že zohledňuje praktickou stránku věci před ústavním právem stěžovatele. Odůvodňování nižšími nároky na přísedícího zjevně neobstojí, dokud se podílejí právě na rozhodování se stejnou vahou hlasu, jakou má profesionální soudce. Předseda senátu sice řízení vede, avšak taková úloha se vztahuje spíše na procesní postupy. Nikoli na výběr přísedících.⁶² V opačném případě je

⁵² Nález Ústavního soudu ze dne 3. 8. 2016, sp. zn. II. ÚS 2430/15; ŠÍP, Josef. *Právo na zákonného soudce při přidělování přísedících (ve světle nedávného rozhodnutí Ústavního soudu II. ÚS 2430/15)*, s. 115.

⁵³ ŠÍP, Josef. *Právo na zákonného soudce při přidělování přísedících (ve světle nedávného rozhodnutí Ústavního soudu II. ÚS 2430/15)*, s. 115.

⁵⁴ *Ibidem*, s. 114.

⁵⁵ Nález Ústavního soudu ze dne 3. 8. 2016, sp. zn. II. ÚS 2430/15; ŠÍP, Josef. *Právo na zákonného soudce při přidělování přísedících (ve světle nedávného rozhodnutí Ústavního soudu II. ÚS 2430/15)*, s. 115.

⁵⁶ Nález Ústavního soudu ze dne 3. 8. 2016, sp. zn. II. ÚS 2430/15.

⁵⁷ *Ibidem*.

⁵⁸ ŠÍP, Josef. *Právo na zákonného soudce při přidělování přísedících (ve světle nedávného rozhodnutí Ústavního soudu II. ÚS 2430/15)*, s. 116–117.

⁵⁹ *Ibidem*, s. 117.

⁶⁰ Obdobně též dřívější nález Ústavního soudu ze dne 2. 6. 2011, sp. zn. II. ÚS 3213/10.

⁶¹ Nález Ústavního soudu ze dne 3. 8. 2016, sp. zn. II. ÚS 2430/15.

⁶² Ostatně ani na této praxi Ústavní soud v minulosti neshledal nic závadného, když argumentoval rovněž právě rozdíly v povaze funkcí, zaměstnavatelí, pracovních době a rozsahem kompetencí. Srov. usnesení Ústavního soudu ze dne 11. 8. 2015, sp. zn. I. ÚS 2337/14.

už jen z důvodů uvedených výše taková praxe protiústavní.⁶³ Ústavní soud alespoň uspokojivě nevysvětlil, jakými mechanismy má být případné účelové dosazování přísedících dle potřeby vyloučeno. Spokojil se pouze s tím, že daný postup nelze považovat za neúčelný a netransparentní, ledaže by byl prokázán opak.⁶⁴ K tomu se poměrně kriticky vyjádřil Zdeněk Koudelka: „*Druhý senát Ústavního soudu předsedy Vojtěcha Šimíčka v srpnovém nálezu popřel nutnost rozvrhu práce soudu jako veřejně přístupného dokumentu, který musí obsahovat pravidla přidělení věci konkrétnímu soudci či senátu a přidělení přísedících do soudních oddělení (senátů). Podle Ústavního soudu stačí, když tato pravidla jsou interní a neprokáže se manipulace. Druhý senát Ústavního soudu nepochopil, že rozvrh práce preventivně brání manipulacím a nevydání jeho podstatné části, což jsou pravidla pro přidělování přísedících, umožňuje manipulaci a korupci. To, že rozvrh práce neurčuje pravidla pro přidělování přísedících, je protiprávní. Neschopnost soudu vydat a zveřejnit zákonný rozvrh práce, v němž budou pravidla pro přidělování věci soudcům i přidělování přísedících do senátů, je trestuhodná, jelikož nejde o nic nemožného. Kdo nechce manipulovat s trestními kauzami a zná zákon, s tím nemá problém.*“⁶⁵ Zarážející je, že se k obdobnému závěru klonil v jiném dřívějším řízení i Nejvyšší soud, podle něhož je mezi soudci a přísedícími také třeba rozlišovat, kvůli čemuž nemusejí být pravidla pro jejich přidělování natolik podrobná.⁶⁶ Lze však souhlasit se závěrem, že bezpochyby ústavně konformní postup by z hlediska plynulosti a rychlosti soudního řízení příliš praktický nebyl.⁶⁷ Pohledem z převráceného spektra ovšem můžeme upozorovat jinou věc. Ústavní soud totiž sám o sobě v daném nálezu vlastně podkryl nepraktičnost institutu přísedících. Soudy jsou totiž kvůli zákonnému požadavku přítomnosti přísedících v soudním senátu často v roli prosebníků,⁶⁸ kdy občas musejí správné obsazení senátu prostřednictvím komunikace se zvolenými osobami ze seznamu poněkud složitě zajišťovat.⁶⁹

Na druhou stranu by v případě vyhovění ústavní stížnosti mohlo dojít k poněkud chaotické situaci. Tím by bylo vržení stínu pochybnosti na celou řadu projednávaných případů u soudů, jež postupovaly podobně a nastolení důvodu k rušení mnoha rozsudků.⁷⁰ Lze tak vyjádřit domněnku, že Ústavní soud měl tuto variantu na zřeteli, a právě proto se k vyhovění stěžovateli neodvážil.

⁶³ LAJSEK, Vladimír. *Účast laických soudců při rozhodování jako překážka spravedlivého procesu?*, s. 191.

⁶⁴ Nález Ústavního soudu ze dne 3. 8. 2016, sp. zn. II. ÚS 2430/15. Josef Šíp k tomu dodává, že v podobných případech se možná v budoucnu budeme moci setkávat s argumentací mířící právě na posuzování účelovosti výběru přísedících. Srov. ŠÍP, Josef. *Právo na zákonného soudce při přidělování přísedících (ve světle nedávného rozhodnutí Ústavního soudu II. ÚS 2430/15)*, s. 117.

⁶⁵ KOUDELKA, Zdeněk. *Přísedící a právo na zákonného soudce*, s. 125.

⁶⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 16. 12. 2015, sp. zn. 5 Tdo 829/2015. Ostatně se zdá, že se u Nejvyššího soudu jedná o běžnou praxi, neboť obdobně opakovaně rozhodoval i v jiných věcech. Srov. např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 20. 5. 2015, sp. zn. 11 Tdo 1640/2014 (jednalo se o rozhodnutí předcházející právě stížnosti ve věci rozebíraného nálezu Ústavního soudu ze dne 3. 8. 2016, sp. zn. II. ÚS 2430/15) či usnesení Nejvyššího soudu ze dne 10. 1. 2018, sp. zn. 6 Tdo 1482/2017.

⁶⁷ Nejspíše i proto rozebíraný nález následují i další rozhodnutí. Pro srovnání lze namátkou uvést třeba nález Ústavního soudu ze dne 6. 9. 2016, sp. zn. II. ÚS 3383/14 (k zamítnutí stížnosti zde ale došlo z procedurálních důvodů – viz dále); nález Ústavního soudu ze dne 6. 12. 2016, sp. zn. III. ÚS 2759/16; nález Ústavního soudu ze dne 20. 12. 2016, sp. zn. III. ÚS 1047/16; usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. 3. 2017, sp. zn. 7 Tdo 128/2017 či usnesení Nejvyššího soudu ze dne 13. 12. 2017, sp. zn. 8 Tdo 467/2017.

⁶⁸ Tento obrat zvolila Eva Paseková, když popisovala situaci v oborovém zpravodajství. Viz PASEKOVÁ, Eva. *Funkci přísedících vykonávají zejména důchodci: Za nízký honorář se můžou svezet na Matejské, zní od soudců*. In: *Česká justice* [online]. Praha: Media Network, 2016, 19. 5. 2016 [cit. 2019-04-15]. Dostupné z: <<http://www.ceska-justice.cz/2016/05/funkci-prisedicich-vykonavaji-zejména-duchodci-za-nizky-honorar-se-muzou-svezet-na-matejske-zni-od-soudcu/>>.

⁶⁹ LAJSEK, Vladimír. *Účast laických soudců při rozhodování jako překážka spravedlivého procesu?*, s. 191.

⁷⁰ ŠÍP, Josef. *Právo na zákonného soudce při přidělování přísedících (ve světle nedávného rozhodnutí Ústavního soudu II. ÚS 2430/15)*, s. 114.

2.3 Nález Ústavního soudu ze dne 6. 9. 2016, sp. zn. II. ÚS 3383/14

Po předchozím rozebíraném nálezu řešil zhruba o měsíc později senát Ústavního soudu v jiném složení praxi Krajského soudu v Brně znovu. Odlišný stěžovatel v trestní věci znovu namítal mj. nesprávné složení soudního senátu. V den nápadu věci soudu totiž zase nebylo z rozvrhu práce pro rok 2013 možné dovodit, proč byli dosazeni právě vybraní přísedící. Znovu bylo namítáno, že všichni přísedící byli uspořádáni do jednoho seznamu, což podle stěžovatele umožňovalo, aby byl každý ze 131 přísedících *ad hoc* přidělen do senátu projednávajícího konkrétní trestní věc. Rovněž nebylo seznatelné, kdo o daném složení senátu rozhodl a na základě jakých kritérií. Stěžovatel však dedukoval, že přísedící si vybíral sám předseda senátu. Namítal tedy nedodržení principu ust. § 42 písm. a) z. s. s., čímž mělo být porušeno ust. čl. 38 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.⁷¹

Ústavní soud však stížnost zamítl na základě zásady subsidiarity řízení před Ústavním soudem. Argument porušení práva na zákonného soudce totiž nebyl uplatněn v odvolacím či dovolacím řízení. Došlo k němu až v doplnění ústavní stížnosti v rámci řízení před Ústavním soudem. Námitka porušení práva na zákonného soudce tak nebyla vůbec považována za přípustnou.⁷²

Daný nález je pozoruhodný zejména kvůli tomu, že senát Ústavního soudu již při rozhodování nebyl jednotný. Soudce Radovan Suchánek k věci dokonce vydal své disentanční stanovisko,⁷³ jež stojí za bližší rozbor.⁷⁴

Ústavní soudce Radovan Suchánek ve svém odlišném stanovisku nesouhlasil s formalistickým postupem zbytku senátu. Podle jeho mínění došlo k restriktivnímu výkladu zásady subsidiarity řízení před Ústavním soudem.⁷⁵ Napadená soudní rozhodnutí měla být zrušena.⁷⁶ S nálezem Ústavního soudu ze dne 3. 8. 2016, sp. zn. II. ÚS 2430/15 vyjádřil nesouhlas.⁷⁷ Poukázal na to, že i kdyby stěžovatel vyvinul sebevětší úsilí ke zjištění mechanismů dosazování přísedících do soudních senátů, nic relevantního by pravděpodobně nezjistil. Naopak z vyjádření Krajského soudu v Brně, že k 1. 1. 2013 skutečně existoval jen jeden seznam všech přísedících, lze dovodit stěžovatelovo tvrzení. Tato praxe byla podle Krajského soudu v Brně změněna teprve až na základě časté argumentace v dovoláních zavedením příloh k rozvrhu práce, kde už byli přísedící uvedeni v jednotlivých senátech.⁷⁸ Dále Radovan Suchánek uvádí: „*Způsob obsazení senátu na Krajském soudě v Brně v posuzované věci (a zjevně nejen v ní) byl rozporný s čl. 38 odst. 1 Listiny, neboť umožňoval libovůli a účelovou manipulaci s obsazováním senátů přísedícími. Zda skutečně k libovůli došlo, již není podstatné, neboť samotné umožnění libovůle zakládá porušení práva na zákonného soudce, nebyla-li naplněna kritéria transparentnosti a předvídatelnosti při obsazení senátu přísedícími.*“⁷⁹ Dále shrnoval, že z rozvrhu práce nebylo možné vyčíst,

⁷¹ Nález Ústavního soudu ze dne 6. 9. 2016, sp. zn. II. ÚS 3383/14.

⁷² *Ibidem*. Srov. též ŠÍP, Josef. *Právo na zákonného soudce při přidělování přísedících (ve světle nedávného rozhodnutí Ústavního soudu II. ÚS 2430/15)*, s. 117 a KOUDELKA, Zdeněk. *Přísedící a právo na zákonného soudce*, s. 125.

⁷³ Odlišné stanovisko ústavního soudce Radovana Suchánka k nálezu Ústavního soudu ze dne 6. 9. 2016, sp. zn. II. ÚS 3383/14.

⁷⁴ Daný disent dokonce považoval Zdeněk Koudelka za natolik poutavý, že jej téměř celý citoval ve své práci. Srov. KOUDELKA, Zdeněk. *Přísedící a právo na zákonného soudce*, s. 126–131.

⁷⁵ Odlišné stanovisko ústavního soudce Radovana Suchánka k nálezu Ústavního soudu ze dne 6. 9. 2016, sp. zn. II. ÚS 3383/14, body 2 a 3.

⁷⁶ *Ibidem*, bod 14.

⁷⁷ *Ibidem*, bod 5.

⁷⁸ *Ibidem*, bod 4.

⁷⁹ *Ibidem*, bod 9.

podle jakých kritérií byly senáty přisedíci obsazovány. Nebylo možné posoudit ani to, jestli šlo o postup racionální a logický, nebo jen čistou libovůli. Pokud Krajský soud v Brně praxi odůvodňoval existencí interních nepsaných pravidel, tak ta nebyla nijak účastníkům řízení zpřístupněna. Takový postup podle něho rozhodně nemůže odpovídat předpokladům transparentnosti a předvídatelnosti tak, jak byly vytyčeny předchozí judikaturou Ústavního soudu.⁸⁰ K tomu dodává: „*Těmto kritériím nebylo v dané věci učiněno zadost, čímž je zároveň podkopávána důvěra veřejnosti ve výkon spravedlnosti Krajským soudem v Brně obecně, neboť rozvrh práce se dotýká činnosti celého tohoto soudu. V tomto ohledu lze tedy přisvědčit argumentaci stěžovatele, který ve své replice uvedl, že veřejnost má právo předpokládat, že činnost orgánu soudní moci je vykonávána po právu. V dané věci jde o pochybení interního rázu a navíc o systémovou chybu, kterou však účastník řízení primárně nepředpokládá, neboť má důvěru ve stát a řádný výkon soudní moci.*“⁸¹

K argumentaci ohledně rozdílnosti postavení a kompetencí soudců a přisedících se pak vyjádřil následovně: „*Ve vztahu k právu dle čl. 38 odst. 1 Listiny je irelevantní argumentace faktickou nemožností stanovení rigidních pravidel pro dosazování přisedících, která je zapříčiněna tím, že přisedící nejsou zaměstnanci soudu, ale vykonávají občanské povolání, a je tudíž nutno brát v potaz i jejich osobní život a zájmy a v neposlední řadě taktéž časové možnosti, které jim zaměstnavatel pro danou činnost poskytuje. Jde tu o organizační problém na straně soudu, který nemůže jít k tíži účastníkům řízení a který nemůže za žádných okolností ospravedlňovat porušení práva na zákonného soudce [...]. Je ostatně faktem, že na jiných soudech byl rozvrh práce vydán tak, že přiřazoval přisedící do jednotlivých senátů. Krajský soud v Brně tedy neplnil řádně svou podstatnou povinnost související s naplněním práva na zákonného soudce, jejíž plnění na jiných soudech zásadní problém nečiní.*“⁸²

Konečně vylučuje možnost, že se vyskytnou situace, kdy může přisedíci znemožnit účast na jednání nemoc nebo pracovní povinnosti. I tak ale musejí být při zastupování přisedících v rozvrhu práce dodrženy požadavky předvídatelnosti a transparentnosti. Vylučuje, aby k dosazování přisedících do senátů docházelo *ad hoc* a senát vždy jednal v jiném složení. To ostatně podtrhuje následujícími slovy: „*Netransparentní dosazování přisedících nahrává možným spekulacím o nezávislosti a nestrannosti rozhodování a není slučitelné s právem na zákonného soudce. Jestliže bychom připustili, že požadavky transparentnosti a předvídatelnosti nejsou aplikovatelné na přisedící, nýbrž toliko na soudce z povolání, bagatelizovali bychom význam čl. 38 odst. 1 Listiny pro ta soudní řízení, v nichž se na rozhodování soudů podílejí vedle soudců i další občané (čl. 94 Ústavy), neboť přisedící v senátu početně převažují nad soudci z povolání, v důsledku čehož může být soudce z povolání přehlasován. Soudní rozhodnutí by tak bylo zatíženo skutečností, že většina senátu, který věc projednával, nebyla dosazena na základě transparentních a předvídatelných pravidel, která by vyloučila možnou libovůli.*“⁸³

Na úplný závěr dodává, že rozvrh práce je třeba odpovídající formou zpřístupnit veřejnosti, přičemž z něho musí být ještě před samotným dnem nápadu jasně patrné, kteří přisedící budou v jaké věci zasedat. Předpoklad na vyloučení libovůle a transparentnost

⁸⁰ Ibidem, bod 10.

⁸¹ Ibidem.

⁸² Ibidem, bod 11.

⁸³ Ibidem, bod 12.

spolu s předvídatelností jsou kumulativními podmínkami. Aby bylo právo na zákonného soudce skutečně zaručeno a zajištěna též důvěra veřejnosti ve spravedlivý výkon soudní moci, musí dojít k jejich naplnění.⁸⁴

Odlíšné stanovisko k danému nálezu lze stručně shrnout tak, že argumentace v něm obsažená vyznívá daleko přesvědčivěji než odůvodnění zbytku senátu a celé dosavadní rozhodovací praxe Ústavního soudu.

3. Zajištění zákonných přísedících v zahraničí

Pro možnou inspiraci z hlediska *de lege ferenda* bude provedeno srovnání se zahraničními právními řády, v nichž se institut přísedících rovněž vyskytuje. Z důvodu podobného historickoprávního vývoje, příbuznosti právní kultury a snadnější kontinuity budou pro srovnání vybrány Rakousko a Německo.

3.1 Rakousko

V Rakousku je mimo přísedících⁸⁵ využíván rovněž institut poroty.⁸⁶ Hlavním rozdílem oproti českému právnímu řádu je však fakt, že funkce porotce či přísedícího je čestná, přičemž se jedná o občanskou povinnost.⁸⁷ K té jsou povoláváni všichni rakouští občané od prvního ročníku, v němž dosáhnou 25. roku života, a to až do svých 65 let.⁸⁸

Zcela odlišný je též způsob výběru přísedících, jenž je ovšem pro zajištění zásady zákonného přísedícího klíčový. Starostové měst a obcí, popřípadě jimi pověřené osoby, nejprve každé dva roky na základě voličských seznamů sestaví listinu se jmény pěti tisícín (ve Vídni deseti tisícín) obyvatel, kteří splňují předpoklad státního občanství a věku. K zajištění rovného přístupu k veřejné funkci je daný výběr prováděn náhodně – např. automatizovaným datovým programem nebo jiným způsobem vylučujícím jakékoli vnější vlivy.⁸⁹ Losování se oznamuje předem veřejnou vyhláškou.⁹⁰ Vylosované osoby jsou abecedně s pořadovým číslem zapsány do seznamu, a to včetně jejich dat narození a adres bydliště.⁹¹ Na základě veřejného seznamu může kdokoli podávat vůči vybraným osobám námitky z důvodu nesplnění osobních požadavků na funkci. Stejným způsobem mohou i vylosované osoby podávat žádosti o zproštění výkonu této funkce.⁹² Důvody pro osvobození od funkce porotce nebo přísedícího jsou, pokud daná osoba funkci již v předchozích dvou letech vykonávala,⁹³ popřípadě jestliže by pro ni nebo třetí osoby byl výkon funkce spojen s nepřiměřenou zátěží, anebo by to představovalo ohrožení veřejných zájmů.⁹⁴ Seznam pak musí být nejpozději v září daného roku předložen příslušnému okresnímu správnímu úřadu⁹⁵ spolu s námitkami, žádostmi o zproštění funkce a osobními připomínkami

⁸⁴ Ibidem, bod 13.

⁸⁵ Něm. *die Schöffen*.

⁸⁶ Něm. *die Geschworenen*.

⁸⁷ Ust. § 1 odst. 1 BGBl. Nr. 256/1990, *Geschworenen- und Schöffengesetz* (dále jen „GSchG“).

⁸⁸ Ust. § 1 odst. 2 GSchG.

⁸⁹ Ust. § 5 odst. 1 GSchG.

⁹⁰ Ust. § 5 odst. 2 GSchG.

⁹¹ Ust. § 5 odst. 3 GSchG.

⁹² Ust. § 5 odst. 4 GSchG.

⁹³ Ust. § 4 odst. 1 GSchG.

⁹⁴ Ust. § 4 odst. 2 GSchG.

⁹⁵ Něm. *Bezirksverwaltungsbehörde*.

starosty.⁹⁶ Jestliže úřad zjistí, že došlo při sestavování seznamu k porušení zákona, vrátí jej v přiměřené lhůtě starostovi k opravě.⁹⁷ Jestliže není náprava včas zajištěna, provede ji okresní správní úřad na náklady dotyčné obce sám.⁹⁸ Dále si okresní správní úřad opatří výpisy z rejstříku trestů všech vylosovaných osob, na základě čehož vyškrtne všechny, kteří nesplňují podmínky beztrestnosti.⁹⁹ Následně jsou vypořádány námitky vůči osobám a žádosti o zproštění výkonu funkce.¹⁰⁰ V případě dostatečně prokázaného důvodu je osoba ze seznamu bez dalšího vyškrtuta.¹⁰¹ Jestliže starosta k osobě přidal i vlastní připomínky, je přezkoumáváno, zda dotyčný splňuje podmínky pro výkon funkce. Proti rozhodnutí je možné podat opravný prostředek k zemskému správnímu soudu.¹⁰² Pokud by se však i po konečném výběru mezi porotce či přísedícího zjistilo, že daná osoba nesplňuje podmínky pro výkon funkce, může být předsedou soudu odvolán i dodatečně.¹⁰³ Finální seznam je pak zaslán předsedovi místně příslušného trestního soudu.¹⁰⁴ Ten svolá veřejné zasedání za účasti státního zastupitelství a advokátní komory za účelem jejich vyjádření k osobám, jež mohou být do funkce povolány.¹⁰⁵ Během tohoto zasedání jsou vytvořeny definitivní seznamy porotců a přísedících. Listiny porotců a přísedících jsou vytvářeny samostatně pro jednotlivé kvartály, přičemž nejprve se vytvoří listiny porotců a přísedících pro první kvartál prvního a druhého roku. Listiny pro zbývající kvartály se dávají dohromady buď při tomtéž, anebo při jiném veřejném zasedání.¹⁰⁶ Listiny by přitom měly obsahovat o polovinu více osob, než kolik jich bude dle předpokladu zapotřebí.¹⁰⁷ K výkonu funkce jsou posléze porotci a přísedící povoláváni podle pořadí v těchto seznamech.¹⁰⁸ V případě nedodržení tohoto pořadí by se jednalo dle judikatury o důvod zmatečnosti.¹⁰⁹ Stejně tak pokud by byl soudní senát nesprávně obsazen, nebo jestliže by se porotce či přísedící během jednání soudu vzdálili ze soudní síně.¹¹⁰ Pro případ nemožnosti zúčastnit se jednání je však možné povolat náhradníky.¹¹¹ V případě neplnění povinností přísedícího nebo porotce však může předseda senátu uložit pokutu až 1 000 eur, popřípadě rozhodnout o výmazu dotyčného ze seznamu porotců či přísedících a nařídít mu povinnost k náhradě nákladů řízení.¹¹² Proti danému rozhodnutí je do čtrnácti dnů přípustné podání námitek předsedovi senátu z důvodu existence překážky bránící účasti při jednání, popřípadě kvůli níž je uložení sankce nesprávné, anebo proč má být povinnost k náhradě nákladů snížena.¹¹³ Proti rozhodnutí o námitce není žádný opravný prostředek přípustný.¹¹⁴

⁹⁶ Ust. § 6 GSchG.

⁹⁷ Ust. § 7 odst. 1 GSchG.

⁹⁸ Ust. § 7 odst. 2 GSchG.

⁹⁹ Ust. § 8 GSchG.

¹⁰⁰ Ust. § 9 odst. 1 GSchG.

¹⁰¹ Ust. § 9 odst. 2 GSchG.

¹⁰² Ust. § 9 odst. 3 GSchG.

¹⁰³ Ust. § 15 odst. 1 GSchG.

¹⁰⁴ Ust. § 10 odst. 1 GSchG.

¹⁰⁵ Ust. § 13 odst. 2 GSchG.

¹⁰⁶ Ust. § 13 odst. 1 GSchG.

¹⁰⁷ Ust. § 13 odst. 5 GSchG.

¹⁰⁸ Ust. § 14 odst. 1 GSchG.

¹⁰⁹ Rozsudek *Oberster Gerichtshof* ze dne 17. 8. 2010, sp. zn. 11 Os 90/10k.

¹¹⁰ Ust. § 281 odst. 1 bod 1 BGBl. Nr. 631/1975, *Strafprozessordnung* (dále jen „StPO“).

¹¹¹ Ust. § 13 odst. 4 GSchG.

¹¹² Ust. § 16 odst. 1 GSchG.

¹¹³ Ust. § 16 odst. 2 GSchG.

¹¹⁴ Ust. § 16 odst. 3 GSchG.

Pro některá řízení jsou dále určeny speciální podmínky pro sestavování porot nebo povolávání přísedících. Např. v řízeních o trestných činech proti sexuální důstojnosti musejí být minimálně dva porotci nebo vždy jeden z přísedících stejného pohlaví jako obžalovaný a poškozený.¹¹⁵ Dále v řízení proti mladistvému je vyžadována přítomnost jednoho přísedícího, anebo alespoň čtyř porotců, kteří pracují nebo v minulosti pracovali jako učitelé, vychovatelé či osoby pracující s mládeží.¹¹⁶ Jeden z přísedících nebo alespoň dva porotci pak musejí být dále stejného pohlaví jako obžalovaný.¹¹⁷

Funkce porotce nebo přísedícího trvá po dobu platnosti seznamu, tedy dva roky. Porotce ani přísedící by však neměli zasedat déle než pět dní v roce. Pokud by však řízení výjimečně tuto hranici přesáhlo, byli by povinni funkci vykonávat až do vynesení rozsudku.¹¹⁸

Nároky na odměny porotců a přísedících pak upravuje zvláštní zákon.¹¹⁹

3.2 Německo

V Německu jsou přísedící obecně nazýváni *die ehrenamtlichen Richter*,¹²⁰ popř. *die Laienrichter*.¹²¹ Shodně jsou označováni i přísedící civilního senátu. V pracovních věcech pak *die Beisitzer*.¹²² Přísedící v obchodních věcech jsou zváni *die Handelsrichter*.¹²³ Ve věcech trestních potom zasedají *die Schöffen*,¹²⁴ popřípadě *die Jugendschöffen* v trestních věcech mladistvých.¹²⁵

I v Německu je funkce přísedícího čestná.¹²⁶ Přísedící se ustavují tak, že obce každých pět let vypracovávají předběžné seznamy. Do těch se zapisuje dvojnásobek požadovaného počtu přísedících, přičemž rozvržení mezi jednotlivé obce v rámci soudního obvodu určuje předseda dotyčného soudu ve vztahu k počtu obyvatel těchto obcí.¹²⁷ Na znění seznamů se obecní zastupitelstva usnášejí dvoutřetinovou většinou přítomných členů, nejméně však polovinou všech členů celého zákonného počtu zastupitelstva.¹²⁸ Seznamy by měly řádně zohledňovat všechny skupiny obyvatelstva podle pohlaví, věku, povolání a sociálního postavení, přičemž obsahují jméno a příjmení, datum a místo narození, adresu bydliště a povolání navrhovaných osob.¹²⁹ Způsob ustanovování se tak od českého modelu značně liší, a to v zásadě zejména s ohledem na zmíněný fakt, že výkon funkce přísedícího je v Německu občanskou povinností.¹³⁰ Zvláštní důraz je v Německu podle všeho kladen zejména na rovnoměrné zastoupení všech vrstev obyvatelstva. Seznam je

¹¹⁵ Ust. § 32 odst. 2 StPO.

¹¹⁶ Ust. § 18 odst. 1 GSchG.

¹¹⁷ Ust. § 28 odst. 2 BGBl. Nr. 599/1988, *Jugendgerichtsgesetz* (JGG).

¹¹⁸ Ust. § 13 odst. 3 GSchG.

¹¹⁹ Ust. § 17 GSchG.

¹²⁰ V překladu: čestní soudci.

¹²¹ V překladu: laičtí soudci.

¹²² V překladu: přísedící.

¹²³ V překladu: obchodní soudci.

¹²⁴ HORÁLKOVÁ, Milena. *Česko-německý právní slovník: a-z*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011, s. 310.

¹²⁵ Ust. § 45a *Deutsches Richtergesetz* (DRIG).

¹²⁶ Ust. § 31 *Gerichtsverfassungsgesetz* (dále jen „GVG“).

¹²⁷ Ust. § 36 odst. 4 GVG.

¹²⁸ Ust. § 36 odst. 1 GVG.

¹²⁹ Ust. § 36 odst. 2 GVG.

¹³⁰ GERMELMANN, Claas-Hinrich – MÜLLER-GLÖGE, Rudi – PRÜTTING, Hanns. *Arbeitsgerichtsgesetz: Kommentar*. 8. vydání. München: C. H. Beck, 2013, s. 453–456.

pak obci veřejně zpřístupněn. Oznámení o zpřístupnění musí být navíc dáno předem.¹³¹ Proti znění seznamu je pak možné v průběhu jednoho týdne zasílat písemné námítky, popřípadě je uvádět alespoň do protokolu.¹³² Finální seznam poté starosta obce zašle příslušnému soudu.¹³³ Soud posléze rozhoduje o případných námítkách spolu se zvláštním výborem sestaveným z úředníků a důvěryhodných osob.¹³⁴ Na základě opraveného seznamu potom předseda příslušného soudu určuje počet hlavních přísedících a jejich náhradníků.¹³⁵ Hlavní přísedící vybírá tak, aby se účastnili nevyše dvanácti zasedání v roce.¹³⁶ Samotné přísedící potom volí opět výše zmíněný zvláštní výbor.¹³⁷ Zásada zákonného přísedícího je oproti českému prostředí zajišťována tím způsobem, že se přísedící k jednotlivým věcem přiřazují losem během veřejného zasedání.¹³⁸

Závěr

Na základě výše uvedeného lze s ohledem na vytyčené cíle této práce v první řadě takřka jednoznačně tvrdit, že zásada zákonného přísedícího jakožto obdoba principu zákonného soudce skutečně existuje. Jestliže mají profesionální soudci a přísedící při rozhodování rovné postavení, pak můžeme přísedící považovat prakticky za jakési kvazi soudce. Z toho důvodu by mělo být zajištěno, aby jejich výběr pro jednotlivé věci nebyl dopředu nahodilý, popřípadě manipulovatelný.

Jestliže máme odpovědět na druhý dílčí cíl této práce, tedy otázku, zda je daná zásada náležitě naplňována, tak v tomto ohledu již bohužel nelze přicházet se zcela pozitivními závěry. Problémy vznikají již v momentě tvorby rozvrhů práce, kdy je prakticky beze všeho možné vybírat si přísedící dle momentální potřeby. Lze tvrdit, že pokud by podobný stav panoval i v případě soudců, považovali bychom to nejspíše za nepřipustné prolomení zásady spravedlivého procesu. Můžeme se jen dohadovat, z jakých důvodů se tak v případě přísedících vůbec neděje. Obzvláště s přihlédnutím k faktu, že přísedící mají vsoudním senátu většinu,¹³⁹ takže mohou profesionálního soudce dokonce přehlasovat.¹⁴⁰ Lze se domnívat, že takový stav nelze ospravedlňovat ani praktičností, o což se ve svých rozhodnutích pokoušel Ústavní soud. Ta totiž v žádném případě nemůže převážit nad požadavkem zachování spravedlivého procesu. Je na státu, aby takový předpoklad nějakým způsobem naplnil. Z toho důvodu nelze s danými rozhodnutími Ústavního soudu

¹³¹ Ust. § 36 odst. 3 GVG.

¹³² Ust. § 37 GVG.

¹³³ Ust. § 38 odst. 1 GVG.

¹³⁴ Ust. § 39 a násl. GVG.

¹³⁵ Náhradníci jsou pak povolávání v případech, kdy hlavní přísedící nemohou věc projednat. Srov. ust. § 47 a násl. GVG.

¹³⁶ Ust. § 43 GVG.

¹³⁷ Ust. § 42 GVG.

¹³⁸ Ust. § 45 odst. 2 GVG.

¹³⁹ ODEHNALOVÁ, Jana. *Laický prvek v soudním procesu a některé ústavněprávní aspekty*, s. 518.

¹⁴⁰ Na tento fakt se v literatuře velice hojně upozorňuje. Srov. např. SLÁDEČEK, Vladimír a kol. *Ústava České republiky: Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2016, s. 1088; KOUDELKA, Zdeněk. *Přísedící a právo na zákonného soudce*, s. 120; ODEHNALOVÁ, Jana. *Laický prvek v soudním procesu a některé ústavněprávní aspekty*, s. 518; MAREK, Tomáš. *K otázce laického prvku v justici*, s. 169; PROUZA, Daniel – HÁJEK, Michal. *Laický prvek při soudním rozhodování v trestních věcech aneb přísedící ano či ne?*, s. 205; POLÁK, Pravoslav. *Pseudoreforma senátního rozhodování*. *Trestněprávní revue*. 2011, roč. 10, č. 3, s. 85; PROUZA, Daniel – SMEJKAL, Petr. *Několik poznámek k personálnímu obsazení soudu v trestních věcech podle § 17 trestního řádu*. *Trestněprávní revue*. 2007, roč. 6, č. 9, s. 263; ŠIMÍČEK, Vojtěch. *Odvolení přísedících – přehlížena protiústavnost*. In: *Jiné právo* [online]. 4. 10. 2009 [cit. 2019-04-15]. Dostupné z: <<http://jinepravo.blogspot.com/2009/10/odvoleni-prisedicich-prehlizena.html>>.

souhlasit. Naopak se lze přiklonit spíše k postoji soudce Radovana Suchánka z jeho odlišného stanoviska k nálezu Ústavního soudu ze dne 6. 9. 2016, sp. zn. II. ÚS 3383/14.

Nedostatky jsou spatřovány i v případě rozhodování o podjatosti členů soudního senátu. Praxi, kdy dojde pouze k vyloučení předsedy, ale přísedících se takové usnesení netýká, přičemž je ale následně vyměněn celý senát, bohužel nelze považovat za správnou. A to ani přesto, že takový postup aprobuje Nejvyšší soud.

Lze tedy jen doufat, že soudy obzvláště v případě budoucího zachování institutu přísedících svoji rozhodovací praxi změní a že dojde i k náležité nápravě v rozvrzích práce. Takové opatření by totiž mohlo být dostačující. Z toho důvodu se jeví jako nadbytečná i případná inspirace z Rakouska či Německa. Zásada zákonného přísedícího je sice v těchto zemích patrně daleko lépe naplňována, nicméně převzetí tamních mechanismů by vyžadovalo zásadní změnu zákona, neboť funkce je v daných zemích koncipována jako občanská povinnost.

Lay-Judge and Statutory Judge Principle in the Czech Legal Order

Vladimír Lajsek

Abstract: The main goal of this paper is to find out, whether there is a demand for a principle of a statutory lay-judge next to the statutory judge principle, and whether is this principle fulfilled enough or not in the Czech legal order. Firstly, the principle of a statutory judge is briefly described. Then, the issue of lay-judges selection is examined, and the insufficient mechanisms in work-schedules of some courts are shown. By these schedules it is possible to choose the lay-judges randomly and even to change them. Then, some of court decisions dealing with the issue of statutory lay-judge principles are analysed. Particularly, these are decision of the Supreme Court from May 21, 2009, file No. 21 Cdo 1542/2008, focusing on discharging of a lay-judge because of bias. Further, the decisions of the Constitutional Court from Aug 3, 2016 file No. II. ÚS 2430/15 and from Sep 6, 2016, file No. II. ÚS 3383/14, where the selection of lay-judges and creation of work-schedules were discussed. These decisions are criticised. It is also offered a summarizing comparative analysis of the statutory lay-judge principle in Austria and Germany. In conclusion, there is stated, that the principle of a statutory lay-judge is not sufficiently fulfilled in the Czech legal order, where change of court's decision making is recommended, as well as compliance with principles for work-schedules creation.

Key words: lay-judge, statutory judge principle, fair dealing principle